

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

II. De adoratione sacra Dei, Christi hominis, & Sanctorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

Addit S. Thomas cit. quæst. 103. art. 1. ad 1. reuerentiam ex una parte esse primum motuum ad honorandum, in quantum scilicet aliquis ex reuerentia, quam habet ad aliquem, eum honorat. Ex alia vero parte, inquit, est honoris finis; in quantum scilicet aliquis ad hoc honoratur, ut in reuerentia habeatur ab alijs. Atque hæc de communi ratione adorationis fati.

D V B I V M II.

De adoratione sacra Dei, Christi hominis, & Sanctorum.

S. Thomas 2. 2. q. 84. a. 1. & 3.

38 **P**ostquam rationem adorationis in genere, eiusque varietatem explicauimus, sequitur, ut speciatim de adoratione sacra, eiusque terminis, hoc est, rebus ijs, quæ pie adorantur, sigillatim agamus.

Cum autem eæ vniuersim duplicis sint generis, quedam scilicet intellectu prædita, ut sunt Deus, Christus homo, alijs; Sancti; alia vero sint rationis expertes, ut sunt reliquiæ & imagines sacrae, aliaque res inanimatae, prout aliquem ordinem ad Deum, aut alias personas sacras habent; in hoc quidem dubio, solum de adoratione sacra rerum prioris generis, in sequenti vero dubio de adoratione rerum inanimatarum agemus.

Primo igitur quæritur, an, qua ratione & vbi Deus sit adorandus.

39 **A**SSERTIO I. Deum propria quadam, eaque omnium perfectissima & excellentissima adoratione latræ adorandum esse, non solum positio, sed etiam naturali præcepto, euidenter constat. Est extra controuersiam, & quantum ad præceptum diuinum spectat, constat ex scriptura Deuteronom. 6. v. 13. & Matthæi 4. v. 10. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.*

40 **P**ræceptum diuinum naturale colligitur ex ipsa ratione naturali, qua constat, cuique personæ seu naturæ intelligenti & sanctæ, pro ratione suæ excellentiæ ac dignitatis, condignum adorationis honorem esse tribuendum. Cum ergo Deus, sit natura summæ ac infinitæ excellentiæ ac dignitatis, fatendum est, eum propria quadam, & quidem perfectissima ac excellentissima adoratione esse colendum. Quæ quidem non est alia, quam adoratio latræ, siue Religionis: siquidem latræ vox proprie significat actum seruitutis soli Deo tanquam summo omnium Domino debita; cum adoratio, quæ hominibus vel Angelis tribuitur, solum sit actus dulæ, ut dictum dub. præced. n. 33. & declarauit Augustinus l. 1. de Trinitate cap. 6. vbi ait: *Iubemur non seruire creaturæ, sed Creatori* (Rom. 1. v. 25.) *non eo modo, quo iubemur per charitatem seruire inuicem* (Galat. 5. v. 15.) *quod est græce δουλεύειν, sed eo modo quo tantum Deo seruitur, quod est græce λατρεύειν. Unde idololatra dicuntur, qui simulachris eam seruitutem exhibent, quæ debetur Deo. Secundum hanc enim seruitutem dictum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Nam & hoc distinctius in græca scriptura inuenitur λατρεύειν enim habet.*

41 **A**SSERTIO II. Adoratio Dei propria, non ex ipso ritu externo adorationis, corporisque gestu, sed interna animi demissione ac reuerentia defumitur. Ita Gregorius de Valentia hic q. 3. punct. 2. & Vasquez lib. 1. de adoratione num. 90. conuenienter S. Thomæ cit. quæst. 84. a. 1. ad 1. ex communi. Probatur ex dictis dub. præced. num. 1. 1. & 2. 6. ex quibus constat, infimos quosque adorationis gestus, pura corporis prostrationem, flexionem genuum. &c. etiam hominibus recte fuisse exhibitos; ut speciatim liquet Genes. 33. v. 3. quando Iacob adorauit Esau, *prostratus in terram.* Et Genes. 43. v. 2. 6. & cap. 50. v. 18. Filij Iacob adorauerunt Ioseph prostrati in terram.

Ratio est; quia cum in adoratione quiddam, quasi materiale sit ipse ritus seu gestus corporis, non est necesse, ut per eum ipsum adoratio Dei propria discernatur ab ea, quæ creaturis exhibetur. Quo fit, ut quoad externum præcise ritum, nulla adoratio, seu naturali & diuino præcepto, seu perpetua & inuariabili consuetudine, seu positua aliqua lege, ita Dei propria sit, quin etiam alijs rebus communis esse possit, adeoque nulla adoratio præcise ex nota exteriori discerni possit, an sit latræ, vel dulæ.

Quamquam indecens apud nonnullos mundi seruos abusus est, demissiori corporis gestu venerari homines, quam Deum; quod etiam notauit Augustinus lib. 10. de ciuit. cap. 4. & ex eodem S. Thomæ cit. q. 84. a. 1. ad 1.

42 **E** contrario vero cum interna animi submissio ac reuerentia quasi anima sit & vita adorationis, ratioque formalis, qua externus adorationis motus quasi determinatur, necesse est, eam ita Dei propriam esse, ut absque manifesta idololatria nulli creaturæ tribui vnquam possit, eo modo, quo Deo tribuitur, ut recte S. Thomæ loc. cit. Respondet enim hæc demissio rationi formali obiecti, seu termini adorationis, hoc est, excellentiæ rei adorandæ, quæ utiq; Deo propria est; nec vlli creaturæ secundum se comunicabilis.

43 **A**SSERTIO III. Ratio formalis, ob quam Deus proprie adoratur, est ipsa excellentia diuinæ dignitatis seu ratio primi principij; quæ proinde vnum specie adorationis cultum ad virtutem religionis pertinentem constituit. Ita Vasquez l. 1. de adorat. disp. 2. Lessius de relig. n. 50. post S. Thomam q. 81. a. 3. Alensem, Gabrielē, & comunem, contra Cordubam l. 1. q. 5. dub. 2. qui pro diuersis quibusdā attributis Dei diuersos adorationis actus assignat. Probatur & declaratur assertio. Ratio enim formalis, ob quæ Deus proprie adoratur, non est bonitas Dei; hanc enim charitas respicit: nec cætera attributa singula; quædo singula non continent formaliter excellentiã vnde quæque infinitam, sed infinitam solum in suo genere, ut suo loco tomo 1. disp. 2. dictum: Ergo necesse est, ut sit ipsa infinita excellentia ac dignitas diuinæ naturæ, contenta in ipsa ratione primi principij, in quo includuntur omnes omnium attributorum perfectiones.

44 **Q**uo fit, ut quamuis alijs atque alijs Deum colendi modis alia etiam atque alia attributa diuina expressius & significantius honorentur;—

sacrifi-

Sacrificium enim respicit Deum, vt Dominum omnium & auctorem vitæ & mortis: oratio, vt infinite potentem & liberalem: iuramentum, vt fidelem & veracem, &c. vt post Augustinum q. 94. in Exodum & Glossam in illud psalmi 7. Domine DEVS in te speravi, notarunt Vasquez n. 54. & Lessius n. 27. nihilominus tamen vnicus sit adorationis cultus, ad vnica specie virtutem religionis pertinens, vt etiam de religione generatim dictum quæst. præced. dub. 2. n. 36.

45 **ASSERTIO IV.** Licet ex natura rei, adeoque per se & physice loquendo, Deus non solum in homine, sed etiam in quavis alia re creata, tanquam in vestigio quodam aut imagine sua recte adorari possit; re ipsa interim vere ac proprie non adorata, sed coram ipsa exercendo signa diuini honoris, eaque ad rem ipsam applicando: tamen moraliter loquendo, nec publice res quælibet, in hunc usum recte proponeretur; nec priuatim etiam in qualibet recte Deus adoraretur; tum ob periculum scandali & erroris, tum ob speciem superstitionis & indecentiæ. Ita conuenienter S. Thomæ quæst. 84. art. 1. ad 1. docent Paludanus in 3. distinct. 9. quæst. 1. Caietanus 2. 2. q. 103. art. 3. ad 4. Vasquez lib. 3. disp. 1. cap. 1. & 2. contra Alensem 3. part. quæst. 30. mem. 3. a. 2. & Waldensem tom. 3. cap. 156. qui negant, etiam per se loquendo, Deum in quavis re creata recte adorari posse.

Ratio primæ partis est; quia cum Deus per quamlibet creaturam etiam vilissimam ac minimam, tanquam per vestigium quoddam repræsentetur, ac simul in ea intime præsens inexistat, etiam præcise est ex natura rei, nihil obstat, quo minus Deus in re qualibet, vti per intellectum præsens omnique honore dignus agnoscitur, ita etiam per affectum voluntatis, cum debita reuerentia colatur.

46 Quia tamē res quædam, secundum humanam existimationem, vilissimæ sunt, ac prorsus fœdæ; aliæ vero ob ipsam dignitatem suam & excellentiam, etiam per se ac proprio cultu dignæ sunt, idcirco quo minus in rebus prioris generis Deum externa adoratione colamus, obstat indecentia; respectu autem posterioris generis, obstat tum species quædam superstitionis, tum periculum scandali & erroris; ne videlicet per se diuino cultu colantur, aut coli videantur, vt in secunda parte assertionis dictum est. Ita etiam Ionas Aurelianus lib. 1. de ador. imaginum negat, colendum esse aut asinum, in quo Christum equitavit, aut manum eorum, qui Christum crucifixerunt, &c. Eandem rationem reddit S. Thomas infra quæsto 3.

47 **ASSERTIO V.** Tametsi quidem adoratio per se ac principaliter non requirat determinatum locum; tamen secundum quandam decentiam, etiam peculiaria loca communi ac publicæ adorationi destinantur. Ita S. Thomæ q. 84. a. 3. Et colligitur ex Isaia 56. v. 7. Lucæ 19. v. 46. *Domus mea, domus orationis est.* Ratio est: quia adoratio potissimum consistit in interiori deuotione mentis, quæ Deum apprehendit quasi non comprehensum aliquo loco; cui præinde independenter & sine

respectu loci, vbique reuerentia potest exhiberi; vt etiam de oratione dictum quæst. 1. dub. 4. num. 123.

Nihilominus tamen determinatus locus destinatur adorationi, præsertim publicæ & communi, non propter Deum, qui adoratur, quasi loco concludatur, sed propter ipsos adorantes: Et hoc triplici ratione, inquit S. Thomas cit. a. 3. ad 2. primo quidem propter loci consecrationem, ex qua specialem deuotionem concipiunt orantes, vt magis exaudiantur: sicut patet ex oratione Salomonis 3. Regum 8. secundo propter sacra mysteria, & alia sanctitatis signa, quæ ibi continentur. Tertio propter concursum multorum adorantium, ex quo fit oratio magis exaudibilis, secundum illud Matthei 18. *ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum.*

48 Quin etiam secundum quandam decentiam, ac morem veteris Ecclesiæ, adoramus *versus orientem*, quem veteres Ecclesiæ plerumque respiciunt. Primo quidem inquit S. Thomas ibidem ad 3. propter diuinæ Mæstatis indicium, quod nobis manifestatur in motu calis; qui est ab oriente. Secundo propter paradisum in oriente constitutum, vt legitur Genesis 2. secundum literam LXX. Interpretum: quasi queramus ad paradisum redire. Tertio propter Christum, qui est lux mundi, & oriens nominatur, Zacharia 6. *Et qui ascendit super caelum calis ad orientem, psalm. 67. & ab oriente etiam expectatur venturus, secundum illud Matthei 24. sicut fulgur exit ab oriente, & patet usque ad occidentem; ita erit & aduentus filij hominis.* Hæc S. Thomas.

49 Quæritur secundo, an & qua ratione Christus homo sit adorandus.

Respondeo, hæc de re ex instituto agi cum S. Thoma in 3. part. q. 25. & à nobis tomo 4. disp. 1. q. 7. dub. 7. Interim hoc loco breuiter supponimus sequentia.

I. Christum hominem, cum simul & Deus sit, eadem adoratione, qua Deus adoratur, adeoque perfectissima latria adorandum esse, vt constat ex Concilio Ephesino can. 8. & V. Synodo collat. 8. can. 9. & Concilio Tridentino sess. 13. c. 5. & c. 6.

50 II. Etiam Christum vt hominem, si uocula vt non reduplicatiue, sed specificatiue accipiatur; adeoque humanitatem Christi simul cum Verbo eadem adoratione latriæ recte simul coli & adorari; sed diuersa ratione. Quia Verbum est adorationis seu latriæ obiectum *per se, absolutum, & primarium*, intrinsece continens rationem adorandi: at vero humanitas tantum est obiectum eius adorationis *materiale*, & quidem *secundarium* tantum, & quasi *respectiuum*; hoc est, quod propter excellentiam non propriam sibi, sed quasi alienam ita colitur; ita vt solum ex consequenti & per aliud ita colatur. Quemadmodum corpus vna cum persona qualibet recte simul colitur, etiam si excellentia, propter quam colitur, sit in anima, non in corpore. Ita cum S. Thoma 3. part. q. 25. a. 1. & 2. habet communis Doctorum sententia, quidquid pauci quidam apud Vasquez 1. de ador. n. 26. in contrarium dixerint.

51 III. Fatendum nihilominus, Christum præcise vt hominem, adeoque etiam humanitatem ipsius secundum se nude spectatam; recte subinde coli posse, (passim enim ita coli, nec decet, nec

expedit, cū regulariter res sumo, quo potest cultu colenda sit) inferiori aliquo cultu; quē cōmūniter *hyperdulia* vocant: in quo ratio colendi sit dignitas eius & excellentia creata, nempe vel ipsa gratia vnionis, quo casu à quibusdā hic cultus vocatur etiam *latría* quādam *imperfecta*, & secundum quid, ac probabiliter ab ipsa virtute religionis procedit; vel gratia habitualis, & sanctitas creata animæ eius inhærens; quo casu etiam proprie *hyperdulia* vocatur; at iuxtam verioremhābitu non differt à *dulia* cæteris Sanctis delatā.

Ita fere docet S. Thomas 3. part. q. 25. a. 2. vbi ait: *Alio modo potest intelligi adoratio humanitatis Christi, quæ sit ratione humanitatis Christi perfecta omni munere gratiarum: & sic adoratio humanitatis Christi non est adoratio latría, sed adoratio duliæ: ita scilicet quod vna & eadem persona CHRISTI adoretur adoratione latría, propter suam diuinitatem, & adoratione duliæ propter perfectionem humanitatis.* Vbi *dulia* non potest non cultum *latría* inferiore significare; quidquid de *dulia* in alio significato subnectat. Idemq; ex cōmuni docent Suarez 3. part. tom. 1. disp. 53. sect. 2. & 3, Valentia ibidem q. 24. pun. 1.

52 Ratio est. Nam ex vna parte etiam ipsa humanitas Christi secundum se, quatenus excellenti dignitate creata & eximij gratiæ donis, supra omnem parā creaturam eminet, honore, vtique & cultu aliquo digna est; neque tamen, vt sic digna est supremo cultu *latría* soli Deo debito, cū ea ratio excellentiæ duntaxat sit creata, vt dictum; ex altera vero parte, sicut absurdum non est, quando CHRISTVS colitur *latría*, simul etiam coadorari humanitatem; ita absurdū quoq; non est, Christo vt homine adorato, ex consequenti, & quasi per accidens, eodem minori cultu coadorari diuinitatem, & omnia, quæ cum Christo homine re ipsa coniuncta sunt. Ergo nihil obstat quo minus humanitas Christi, seu Christus vt homo & secundum humanam naturam colatur inferiori cultu.

Nec obstat Concilium Ephesinum anathematismo 8. eiusdemue expositio in Concilio V. Constantinop. collat. 8. can. 9. nec alij Patres, dum vnam tantum Christi adorationem asserunt, & duas damnant. Agunt enim isti solummodo contra Nestorianos, diuidentes personas in Christo, adeoq; etiam adorationes ex parte personæ, velut totalis termini adorationis, duplicantes. Non autem agunt contra eos, qui cum vnam Christi adorationem ex parte personæ, tanquam termini completi & totalis agnoscant, adorationē Christi solum duplicant secundum duplicem adorandirationem, vel in ordine ad duos terminos incompletos, aut vnum completum, & alterum incompletum, vt pluribus persequitur Suarez cit. disp. 53. sect. 2.

53 IV. Quod si humanitas Christi re ipsa à Verbo separata poneretur, nec ipsi quidē cultus concedens esset denegand⁹. Et vero spectata secundum excellentiam quādam mere respectiuam, quæ nihil aliud est, quam habitudo ad Verbum, cui erat vnica, coli posset instar alicui⁹ sacræ reliquiæ,

adeoq; secundario & per accidens etiam eodem cultu cum ipso Verbo, cui per cogitationem coniungitur, iuxta ea, quæ de cultu reliquiarum & imaginū dicemus du. 5. Spectata vero secundum excellentiam & dignitatem absolutā & intrinsecam, adorari posset ea adoratione, quæ ei debetur propter creatā & habitualia dona gratiæ & gloriæ; non tamen ea, quæ debetur eidem propter gratiam vnionis, vt fufse declarant Suarez loc. citat. sect. 3. & Vasquez de adorat. lib. 1. n. 59. & ex dictis colligitur.

V. Errauit igitur Wicleffus apud Waldensens. to. 1. doct. fid. a. 3. c. 44. dum asseruit, Christi humanitatem à verbo diuisam, in propria persona, adorandam esse adoratione perfectæ *latría*, ob beneficium redemptionis; quin potius etiā nunc de facto, nulla facta separatione reali humanitatis à Verbo, hoc redemptionis titulo Christus præcise vt homo (cum vt sic non sit Redemptor, vt prima causa simpliciter, sed tantum vt prima secundum quid, nempe in ratione meriti & satisfactionis) non potest perfectæ *latría* coli, sed minori cultu; ad eum reuocando, qui eidem debetur ob gratiā vnionis, qua tota Redemptoris dignitas nititur, vt recte Suarez cit. sect. 2. & 3.

Plurā cum S. Thoma 3. par. q. 25. vbi simul etiam declarabimus, an Christus etiā in celis prope ac formaliter oret, idq; vt faciat à nobis inuocari possit. Sicut etiam de adoratione Christi in Sacramento, ipsiusq; adeo Sacramenti Eucharistiæ adoratione agendum est ibidem, in materia de Eucharistia.

Queritur tertio, an & qua ratione tum B. Virgo, tum cæteri Sancti adorandi sint. Respondeo (præter ea, quæ de adoratione B. Virginis dicemus cit. tom. 4. disp. 1. q. 7. dub. 7.) sequentibus assertionibus.

55 ASSERTIO I. Cum Sanctis omnibus, tum præcipue Matri Virgini adoratio plusquam ciuilis, adeoq; sacræ seu *religiōsæ* (nō religionis, seu *latría*) iure debetur. Est de hęc ex II. Synodo Nicæna act. 2. 3. & 4. & Concilio Tridentino sess. 25. Decreto de inuocat. veneratione, & reliquijs Sanctorum, &c. Ratio est, quia præditi sunt excellentia quādam supernaturali & sacræ; cui itidē nō nisi sacræ adoratio respondet. Idem ex simili patet ex dictis quæst. præc. du. 4. vbi probauimus, Sanctos recte inuocari.

56 ASSERTIO II. B. Virgo proprie colitur cultu *hyperduliæ*: idq; duplici titulo; nempe & maternitatis, seu cuiusdam proximæ Consanguinitatis cum Christo Filio Dei; & singularis sanctimoniac gloriæ, qua super omnes Angelorum choros euecta est. Prima pars est cōmuni Doctorū, apud S. Thomam 2. 2. q. 103 a. 4. ad 2. & Suarez 3. part. 2. du. 1. sect. 2. qui etiam consanguinitatē illam cum Christo Filio Dei *affinitatem cū Deo* recte appellant, etsi neget Vasquez l. 1. de adorat. n. 22. Ratio est; quia *hyperdulia* est potissima species *duliæ* cōmūniter sumptæ, & vt ex ipsa notione nōminis patet, *duliæ*, quæ cæteris Sanctis debetur, excellentior. Iure ergo debetur Matri Dei, quæ hac ipsa dignitate Sanctos omnes plurimum superat.

Posteriorem partem assertionis recte tradit Vasquez lib. 1. de adorat. n. 186. et si Paludanus in 3. dist. 9. q. 2. respectu singularis sanctimoniam, Sanctus Thomas autem loc. cit. & 3. part. q. 25. art. 5. Caietanus ibidem, & Gabriel lect. 49. in Canonem, ob consanguinitatem seu affinitatem illam, cultui B. Virginis nomen hyperduliam potissimum tribuere videantur. Ratio est; quia utroque titulo B. Virgo excellentia & dignitate cæteris omnibus Sanctis longo intervallo antecellit, siue interior cultus ille sit eiusdem speciei cum cultu aliorum Sanctorum, siue non, de quo dub. sequenti.

57 **ASSERTIO III.** Esto vero ex probabili quorundam Doctorum sententia, dignior adoratio debeat B. Virgini, tã propter eximiam vitæ sanctitatem, quam propter Maternitatem, & sanguinem cum Christo coniunctionem: nihil tamen obstat, quominus posterior hic cultus à virtute religionis procedat; cum alter ille non sit specie diuersus à cultu duliæ, alijs Sanctis deferri solito.

Primam partem absolute tradit Vasquez lib. 1. de adorat. num. 102. ex Augustino tract. 10. in Ioannem, & epist. 38. & lib. de virginit. cap. 3. Iustino q. 136. Cypriano serm. de Passione Domini; et si cum alijs absolute contrarium sentiat Suarez 3. part. tom. 2. disp. 1. sect. 2. Ratio eius sententiæ sumitur tum ex illo Lucae 11. vers. 28. *Quin imo beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud; ubi sanctitas præferri videtur titulo maternitatis.* Tum quia moraliter maior & dignior est coniunctio filiationis adoptiue, & amicitie cum Deo, quam carnalis consanguinitatis, quæ absolute etiam in homine peccatore esse poterat. Ex quibus satis patet probabilitas eius sententiæ: quamvis opposita sententia Suarez, & aliorum forte sit probabilior, ut dicitur tomo 4. disp. 1. q. 7. dub. 7.

58 Posteriorem partem indicat Suarez loc. citat. licet Sanctus Thomas, alijque Theologi locis cit. hyperduliam absolute videantur constituere habitum & virtutem distinctam, tam à latría, quam à dulia, qua cæteri Sancti coluntur. Ratio est; quia cultus ille prior totus est respectiuus, eiusque principalis ratio obiectiua est Verbum incarnatum, adeoque excellentia increata, quæ religionis virtute colitur. Ratio autem obiectiua posterioris cultus non differt à ratione obiectiua duliæ, qua cæteri Sancti coluntur, nisi secundum magis & minus, quæ non constituunt differentiam essentialem.

59 **ASSERTIO IV.** Præter duplicem illam cultus rationem, potest B. Virgo, quantum saltem est ex ipsa rei natura, adorari *per accidens*, simul cum ipso Deo, cui per cogitationem coniungitur, etiam cultu, qui sit perfectæ latriæ; in quantum cõcipitur vel ut eximia quædam imago Dei; vel quasi per modum excellentissimæ cuiusdam reliquiæ sacræ, ob Sanctissimam & peculiarem contactum Filij Dei: et si ratione scandali & periculi errandi, hic cultus communiter non sit adhibendus. Ita docent Caietanus 3. part. quæst. 25. art. 3. Vasquez lib. 1. de adorat. à num. 196.

alijque recentiores. Et ad sensum posterioris partis assertionis, recte intelligitur Sanctus Thomas 3. part. quæst. 25. art. 3. ad 3. & art. 5. cum absolute negat, B. Virginem, aut vllam creaturam rationalem, etiam per accidens latriæ cultu colendam. Expresse enim erroris occasionem, velut causam assertionis pratexit. Verba eius sunt cit. art. 3. ad 3. *Creatura rationali debetur reuerentia propter seipsam: & ideo si creatura rationali, in qua est imago DEI, exhiberetur adoratio latría, posset esse erroris occasio, ut scilicet motus adorantis sisteret in homine, in quantum est res quædam, & non referretur in DEUM, cuius est imago. Quod non potest contingere de imagine sculpea, vel picta in materia sensibili.* Ita Sanctus Thomas, qui tamen hic quæstione 84. articulo 1. ad 1. expresse fatetur, Deum etiam in Angelis representantibus Deum, in veteri testamento potuisse coli latría. Ratio sumitur ex dictis quæstio 1. assert. 4. & magis patebit ex ijs, quæ de cultu imaginum & reliquiarum dicentur dub. 6.

60 **ASSERTIO V.** Sanctorum cultus sacer in genere quintuplex distingui potest. Declaratur assertio. Primus enim ille est, quo coluntur solum improprie; eo quod Deus in illis colatur, velut in sua creatura & imagine; qui vtiq; latriæ cultus est. Et tamen hic cultus ut in alijs rebus creatis, per se & ex sua natura non est illicitus, moraliter tamen & regulariter erga Sanctos non est adhibendus, ut speciatim de B. Virgine dictum assert. præcedenti.

Secundus cultus est, quo coluntur ipsi velut templa, serui, filij, amici, & domestici Dei, ob excellentiam Dei increatam; qui cultus respectiuus est, & ex veriori sententia, quamvis vera & perfecta latría non sit, sed eã multo inferior, ad ipsam religionis virtutem pertinet, ut docet etiam Lessius l. 2. c. 36. dub. 2. n. 15. & dictum in simili assert. 3. quicquid Vasquez l. 1. de adorat. n. 166. neget, eum cultu ad virtutem religionis pertinere.

Tertius cultus est, quo coluntur ob intrinsicam & absolutam excellentiam gratiæ ac donorum spiritualium; qui cultus proprie ad duliæ virtutem pertinet, à religione distincta, iuxta comunem; quia habet rationem colendi diuersam à latría.

Quartus, quo coluntur velut capaces eiusmodi donorum, & ad ea diuinitus destinati; quæ dignitas Sanctis cum impijs communis est; & erga hos, quam illos maiori ratione vsurpabilis; cum in illis inueniatur excellentior ratio colendi, nõ autem in impijs. Atque hic cultus habitu à priori non differt; cum primaria ratio colendi sit eadem.

Quintus cultus est, quo coluntur ob officia seu munera sacra, quæ iuxta diuinam ordinationem in Ecclesia obeunt: ut Sacerdotis, Episcopi, Vicarij Christi &c.

Et in his rursum distinctione videtur opus. Nã uti Legatus Regis (quod recte notauit Bellarminus lib. 2. de cultu imag. cap. 20) dupliciter coli solet. Primo quidem perinde, ac si Rex ipse esset, honore plane regio: quod tunc præcipue vsuuenit, cum Legatus sui Regis nomine matrimonium contrahit, aut possessionem accipit,

Deinde iuxta propriam dignitatem Legati, à regia veluti derivatam, cultu quodam inferiori: ita in proposito Vicarius CHRISTI duplici potest honore coli. Primo per simplicem mentis apprehensionem agnoscendo quodammodo in illo Christum, cuius personam & munus sustinet: & hoc modo, eodem cultu, quo Christus vt homo colitur, adorari posset; ita quidē vt talis cultus proprie ac per se ad Christū, per accidens vero solum, & relative ad eius Vicarium tenderet: quod tamen honoris genus existimo consuetum non esse. Secundo iuxta propriam dignitatem Vicarij, à CHRISTI dignitate, quam vt homo & supremus Ecclesiæ moderator habet, derivatam, honore quodam inferiori: quem ipsum tamen ad eum habitum pertinere censeo, quo Christus itidem vt homo colitur, vt paulo antea n. 60. in simili dictum. Eadem est ratio aliorum officiorum seruata proportione.

Potest vero tertio in his officijs considerari ordo non ad superiorem Deum, vel Christum, sed ad inferiores, quorum salutem & supernaturalem perfectionem spectant, vt est ratio Doctoris, Pastoris, seu Magistri spiritualis. Et sub hac ratione, ij qui his officijs funguntur, videntur coli eodem habitu, quo subditi ipsi coluntur, ob similem perfectionem; cum ratio primaria cultus, quæ nimirum est ipsa supernaturalis salus & perfectio in subditis procuranda, (abstrahendo ab eius applicatione) vtrobique videatur eadem.

Ratio verò generalis totius huius assertionis ac doctrinæ est; quia cultus sacer seu religiosus, in genere est, ac dicitur ille, qui pro ratione obiectiua habet rationem seu perfectionem sacram. Talis vero varie reperitur in hoc omni, quem diximus, Sanctorum cultu, vt explicatum est.

Atque ex dictis nonnulla inter eas virtutes, quibus DEVM ac proximum supernaturaliter amamus vel colimus, similitudo & differentia facile colligitur. Conueniunt primo. Quia sicut virtus illa qua Deus propter suam excellentiam colitur, distincta est ab ea virtute, qua colitur Sanctus propter suam, non diuinam excellentiam: ita etiam charitas, qua Deus propter se amatur, distincta virtus est ab ea, qua amatur proximus propter seipsum; quæ quidem nec est virtus aliqua generalis, nec virtus aliqua supernaturalis à spe & charitate distincta; sed vel habitus amicitiae naturalis, vel ipsa virtus spei; per quam & nobis, & proximo, prout vnum quiddam nobiscum est, diuinum bonū volumus, vt dictum superius de charitate disp. 2. q. 2. dub. 2.

Secundo. Vt virtus, qua colitur res creata, propter increatam excellentiam Dei, eadem est cum virtute religionis; ita charitas, qua amatur Deus propter se, & proximus propter Deū, idem habitus charitatis est.

Tertio. Vti per charitatem amatur, non solum Deus, sed etiam reliqua omnia propter Deum; etiam si in se proprie ac intrinsece rationem formalem obiecti charitatis, quæ est diuina & increata bonitas, non habeant: ita etiam per religionis virtutem non tantum colitur Deus, sed

etiam alia quædam propter diuinam excellentiam, etiam si in se formaliter & intrinsece hæc non participant.

Quarto. Sicut tamen amor ille, respectu aliarum rerum rationis expertium, formaliter non est amor amicitiae, sed potius concupiscentiae: ita honor iste respectu aliarum rerum extra Deum, non est perfectus honor patriæ, sed cuiusdam inferioris cultus; etiam si interim ab eadem virtute religionis prodeat, ac etiam materialiter ac re ipsa vnus idemque cultus sit, vt magis declarabitur dub. 4. & 6.

Differunt autem primo; quia amor proximi præcipue commendatus & vsuatus, est is ipse amor, quo proximus diligitur propter Deum. Honor vero seu cultus quo Sancti coluntur, maxime vsuatus est ille, quo coluntur propter creatam suam excellentiam, quando hæc vel maxime propria est cuiusque Sancti excellentia.

Secundo differunt; quia dum Sancti amantur propter intrinsecam perfectionem gratiæ, amantur eodem habitu charitatis quo Deus amatur: at vero ob eandem perfectionem coluntur habitu à religione distincto, vt dictum etiam superius quæst. 1. dub. 2. vbi etiam eius reiterationes assignauimus.

Et ad vtrumque hoc discrimen sepius respexit S. Thomas speciatim 2. 2. quæstio. 25. articulo 1. ad 2. & quæstio. 8. art. 4. ad 3. & q. 130. a. 3. ad 2.

Ratio generalis vtriusque diuersitatis esse videtur: quia in perfectione gratiæ, in quantum bonitas quædam supernaturalis est, hoc præcipue attenditur; quod hominem ad Deum ordinat, eique nos amicos facit, qua ratione ipsam formalem rationem obiecti charitatis induit: at vero eadem perfectio, prout honoris obiectum est, spectatur proprie & formaliter, non vt ipsum hominem Deo gratum facit; nec vt diuinæ excellentiæ quædam particula vel imago est: sed vt absoluta quædam perfectio & excellentia, hominis propria est; quæ proinde vt sic ratione formalem obiecti religionis non induit. Idem indicat Sanctus Thomas loc. cit.

DVBIVM III.

De adoratione sacra Reliquiarum, Imaginum, & rerum sacrarum inanimatarum, an sint adoranda.

S. Thomas 2. 2. q. 84. a. 1. & 3. part. q. 25. a. 3. 4. & 5.

Est hoc alterum genus rerum sacrarum, de quibus queri potest, an & qua ratione sint adoranda vel colenda, cultu etiam sacro & religioso, de qua re quidem nihil hic particulatim agit S. Thomas, sed in 3. part. loc. cit. Sed quia proprie ad materiã de adoratione pertinet, nobis hoc loco tractanda est visa; & prius quidem hac dubitatione solum quoad quæstionem an est: de modo vero eiusdem cultus agatur dubijs sequentibus.

ASSERTIO